

Medijų vartotojų požiūriai: **Lietuvos auditorijos poliarizacija**

Viktor Denisenko

Išvadas

Šiuolaikiniame gyvenime medijos užima ypatingą vietą. Visi mes esame vienu ar kitu medijų vartotojai ir jau neįsivaizduojame be jų savo kasdienybės. Jos leidžia sužinoti naujienas, orientuotis pasaulyje, atlieka šviečiamąją ir pramoginę funkcijas. Kita vertus, medijų pilname pasaulyje žiniasklaida atsiduria kiek dviprasmiškoje padėtyje.

Kadaise žiniasklaidos sistema buvo vadinama ketvirtąja valdžia. Ji formavo bendrus orientyrus ir, galima sakyti, bendrąjį diskursą (pavyzdžiui, dauguma žmonių vakare žiūrėdavo „Panoramą“, o ryte aptardavo, ką matė šioje pagrindinėje naujienų laidoje). Internetas situaciją pakeitė. Šiandien informacijos ir informacijos šaltinių pasirinkimas yra gerokai platesnis, tačiau kartu prarandamas bendras diskursas. Jo nelieka, nes kiekvienas pats kuria savo informacinę aplinką, užsidaro individualiame socialiniame burbule.

Kita vertus, teigti, kad žiniasklaida galutinai prarado savo vaidmenį ir įtaką, negalima. Nuosekliai dirbantys žurnalistai vis dar renka informaciją ir apdoroja ją pagal žurnalistikos profesinius standartus. Žiniasklaidos priemonės išlieka stabilumo ir patikimumo salomis nekontroliuojamame informacijos sūkuryje. Kartu jos atranda naujas funkcijas – pavyzdžiui, kovą su sąmoningai ar nesąmoningai platinamomis melagienomis.

Neatsitiktinai paminėta ir žiniasklaidos sąsaja su valdžios sfera. Žiniasklaidos priemonės ir dabar atlieka „ketvirtosios valdžios“ funkciją, nušviesdamos aktualius įvykius, informuodamos apie valdžios sprendimus, keldamos klausimus apie fiksuojamas valdžios sferos ir viešojo sektoriaus disfunkcijas (pvz., korupciją).

Naujos technologijos lėmė ir didesnę žiniasklaidos priemonių įvairovę. Pavyzdžiui, šiame tekste pristatomame tyrime [1] dėmesys buvo skiriamas ne tik tradicinei visuomeninei žiniasklaidai (LRT) ar komercinėms žiniasklaidos priemonėms (Delfi.lt, 15min.lt ir t. t.), bet ir tokiam eksperimentiniam žiniasklaidos projektui kaip „Laisvės TV“, taip pat informacijos priemonėms, kurias galima priskirti prie alternatyvios žiniasklaidos.

Medijų vartojimą galima susieti ir su politiniu aktyvumu bei vertybine pozicija. Reikšmingas lieka ir žiniasklaidos patikimumo vertinimas, nes neįmanoma įsivaizduoti demokratijos be funkcionalios ir patikimos žiniasklaidos.

Politinės ir socialinės nuostatos taip pat lemia polinkį prie vienos ar kitos žiniasklaidos priemonės, tad šiame tekste apžvelgiama, kaip žiniasklaidos vartojimo įpročiai ir preferencijos siejasi su žmogaus požiūriu ir politinių procesų vertinimu.

Pasitikėjimas žiniasklaida ir žiniasklaidos vartojimo įpročiai

Pasitikėjimo žiniasklaida klausimas yra vienas esminių, kalbant apie demokratijos funkcionavimą. Apklausa parodė, jog tik 14 proc. respondentų mano, kad žiniasklaida Lietuvoje yra „visiškai laisva“. Dar 37 proc. sutinka, jog lietuviška žiniasklaida yra „greičiau laisva nei nelaisva“. Taigi galima teigti, jog laisva, t. y. prisidedančia prie demokratijos funkcionavimo ir palaikymo, Lietuvos žiniasklaidą laiko 51 proc. apklaustųjų.

Nuomonę, kad Lietuvos žiniasklaida yra nelaisva, išreiškė 34,3 proc. apklaustųjų. Reikšmingas buvo ir žmonių, neturinčių nuomonės šiuo klausimu, skaičius (14,8 proc.).

Nuomonė apie žiniasklaidos laisvę Lietuvoje tiesiogiai koreliuoja ir su klausimu dėl pasitikėjimo ja. Skaičiai yra gana panašūs. Apklausa parodė, jog pagrindinėmis žiniasklaidos priemonėmis Lietuvoje pasitiki 5,3 proc. apklaustųjų, o greičiau pasitiki nei nepasitiki – 44,3 proc., t. y. pasitikinčiųjų procentas yra net kiek mažesnis nei tų, kurie mano, jog žiniasklaida Lietuvoje yra laisva (atitinkamai 49,6 proc. ir minėti 51 proc.).

Lietuvos žiniasklaida visiškai nepasitiki 14,1 proc. apklaustųjų, o dar 27,1 proc. greičiau nepasitiki nei pasitiki. Taigi bendrai Lietuvos žiniasklaidą verta pasitikėjimo nelaiko 41,2 proc. respondentų.

Tai, kad tik kiek daugiau nei pusė apklaustųjų tiki, jog Lietuvos žiniasklaida yra laisva, ir panašus procentas pasitiki ja, turi būti vertinama kaip nerimą kelianti tendencija. Iš esmės tai reiškia, kad tik pusė Lietuvos gyventojų yra pasiryžę remtis žiniasklaida kaip patikimą informaciją teikiančia institucija. Kitos pusės šalies gyventojų kritiškas požiūris į žiniasklaidos laisvę ir nepasitikėjimas ja gali natūraliai skatinti informacinių alternatyvų paiešką. O informacinės al-

ternatyvos kaip tik gali būti kur kas nepatikimesnės nei profesionaliai, pagal žurnalistikos standartus veikiančios žiniasklaidos priemonės.

Medijų grupės ir jų vartotojai

Tyrime medijų vartojimas buvo matuojamas pagal keturias medijų grupes:

Pirma grupė – Lietuvos radijas ir televizija (LRT). Tai yra visuomeninis transliuotojas, valdantis kelis televizijos ir radijo kanalus, taip pat naujienų portalą. LRT finansuojama iš valstybės biudžeto, tačiau, kaip ir pridera visuomeninėms žiniasklaidos priemonėms demokratinėse šalyse, įgyvendina nepriklausomą redakcinę politiką. Kaip savo misiją LRT nurodo sieki „informuoti, ugdyti ir telkti visuomenę“ [2].

Antra grupė – tradicinės komercinės (pagrindinės) Lietuvos žiniasklaidos priemonės, veikiančios internete. Tai tokie naujienų portalai kaip Delfi.lt, 15min.lt, Lrytas.lt ir pan. Jas galima priskirti prie populiariausių informacijos šaltinių Lietuvos virtualiojoje informacinėje erdvėje [3].

Trečia grupė, tiksliau – žiniasklaidos priemonė, yra „Laisvės TV“. Ji atsirado 2016 m. kaip eksperimentinis žurnalistinis projektas, siejamas su žurnalisto Andriaus Tapino vardu. Šis kanalas apibūdinamas kaip „alternatyvi internetinė televizija“ [4], gyvuojanti iš žiūrovų paramos, gaunamos per atitinkamas internetines rėmimo platformas. „Laisvės TV“ savo misijoje nurodo, jog save laiko masinės komunikacijos priemone, kuri „kurdama aukštos kokybės vizualinį turinį, organizuodama renginius ir asociacijas, skatina pilietiškumą ir socialiai atsakingą elgesį“ [5].

Ketvirta grupė gali būti apibūdinama kaip alternatyvios medijos, dalis į šią kategoriją patenkančių priemonių taip pat gali būti priskiriamos marginaliems žiniasklaidos leidiniams. Tai daugiausia internete gyvuojančios masinės informavimo priemonės, kaip Respublika.lt, Bukimevieningi.eu, Ldiena.lt, Laisvas laikraštis ir pan. Dalis šių leidinių (pvz., Ldiena.lt ir Laisvas laikraštis) jau anksčiau buvo įvardijami kaip prorusiškos propagandos sklaidos kanalai lietuviškame internete [6].

Tarp apklaustųjų pirmos grupės medijos informacija reguliariai naudojosi 34,7 proc. (kartas nuo karto

46,4 proc.), antros grupės nuolatinę auditoriją sudarė 33,1 proc. (nereguliarūs vartotojai – 42,8 proc.), trečios grupės – 9,1 proc. reguliarių vartotojų ir 32,8 proc. nereguliarių, ketvirtos grupės – 4,6 proc. nuolatinės auditorijos ir 18,3 proc. tų, kurie šiomis medijomis naudojasi kartkartėmis.

Požiūris į ES ir NATO

Visų medijų grupių vartotojai pasižymi gana palankiu požiūriu į Europos Sąjungą ir NATO. Tai koreliuoja su bendromis nuotaikomis visuomenėje. Pavyzdžiui, į klausimą, kaip žmogus balsuotų, jeigu dabar vyktų referendumas dėl narystės ES, 84,1 proc. apklaustųjų atsakė, kad palaikytų narystę, už išstojimą balsuotų 7,3 proc., o 8,6 proc. neturi nuomonės.

Tyrimo rezultatai parodė, jog tarp nuolatinių LRT žiūrovų ir skaitytojų bei komercinių internetinių medijų vartotojų narystės ES palaikymas yra didesnis už vidurkį – atitinkamai 91,7 proc. ir 93,2 proc. Tarp tų, kurie šiomis medijomis naudojasi kartkartėmis, vyrauja kiek didesnis euroskepticizmas, bet apskritai rezultatai artimi vidurkiui: t. y. 85,4 proc. tų, kurie retkarčiais žiūri LRT, ir 84,9 proc. tų, kurie kartkartėmis naudojasi komercine žiniasklaida, referendume balsuotų už pasilikimą Europos Sąjungoje.

Aiškų ir stiprų eurooptimizmą demonstruoja „Laisvės TV“ žiūrovai. Tarp tų, kurie reguliariai žiūri šį kanalą, narystę ES palaiko 93,5 proc., tarp nenuolatinių žiūrovų tokių yra 91,3 proc.

Didžiausią euroskepticizmą demonstruoja alternatyvių medijų vartotojai, bet ir šioje grupėje narystės ES palaikymas pastebimai viršija 50 proc. Tarp nuolatinių alternatyvių medijų vartotojų už pasilikimą Europos Sąjungoje balsuotų 76,8 proc. (išstojimą palaikytų 16,7 proc.). Tarp tų, kurie retsykiais vartoja informaciją iš šių kanalų, narystę ES palaiko 79,8 proc., o išstojimo norėtų 9,6 proc.

Galima pastebėti, kad kalbant apie NATO bendras pozityvus Lietuvos narystės šioje organizacijoje vertinimas yra net stipresnis nei narystės ES palaikymas. Analogiškame įsivaizduojamame referendume dėl pasilikimo ar išstojimo 87,8 proc. apklaustųjų palaikytų sprendimą, kad Lietuva liktų NATO nare, palikti aljansą ragintų 4,3 proc., o 7,9 proc. nuomonės neturi.

Atitinkamai ir NATO narystės palaikymas tarp LRT žiūrovų, komercinės žiniasklaidos vartotojų ir „Lais-

vės TV“ gerbėjų yra panašus. Tarp reguliarių šių medijų vartotojų palaikymas sudaro atitinkamai 94 proc., 94,5 proc. ir 95,6 proc. Tarp tų, kurie šių medijų informaciją vartoja retsykais, palaikymas yra kiek mažesnis (išskyrus „Laisvės TV“ auditoriją, kurioje palaikančiųjų procentas yra panašus į procentą tarp reguliarių vartotojų), bet vis vien svyruoja apie 89–90 proc.

Alternatyvių medijų gerbėjai ir šiuo atveju rodo kitokius rezultatus. Tarp nuolatinių šių medijų vartotojų už pasilikimą NATO balsuotų 85,6 proc., o tų, kurie vartoja jų turinį retsykais, – 84,2 proc. Atitinkamai už pasitraukimą iš aljanso balsuotų 7,9 proc. reguliarios auditorijos ir 5,3 proc. tų, kurie vartoja šių medijų turinį kartas nuo karto.

Šiuo atveju reikėtų pažymėti, jog, nepaisant poliarizacijos pagal preferencijas dėl skirtingų medijų vartojimo, Lietuvoje dominuoja labai pozityvus požiūris tiek į Europos Sąjungą, tiek į NATO. Alternatyvių medijų vartotojai nuspėjamai yra skeptiškesni, bet net tarp jų suvokimas apie narystės tiek ES, tiek NATO naudą yra pakankamai stiprus.

Tikėjimas sąmokslu teorijomis

Tyrimas pademonstravo stebėtinai didelį Lietuvos gyventojų pasitikėjimą tam tikromis sąmokslu teorijomis. Pavyzdžiui, rezultatai parodė, jog 21,3 proc. apklaustųjų sutinka, o dar 27,8 proc. greičiau sutinka su teiginiu, jog farmacijos bendrovės slepia nuo žmonių efektyvius vaistus nuo tokių ligų kaip COVID-19 ar vėžys, siekdamos pasipelninti. Su tokiu teiginiu nesutinka ar greičiau nesutinka tik 24,4 proc. apklaustųjų, o net 24,8 proc. neturi šiuo klausimu nuomonės.

Iš detalesnių duomenų tampa aišku, jog labiausiai tokį teiginį palaiko alternatyvių medijų vartotojai – tarp reguliarių tokių medijų vartotojų su teiginiu apie nešvarius farmacijos įmonių žaidimus sutinka 68,2 proc., o tarp tų, kurie šių medijų informaciją vartoja retsykais, – 66 proc. Priešingai, tarp nuolatinių „Laisvės TV“ žiūrovų su šiuo teiginiu sutinka tik 27,7 proc., o tarp šią televiziją žiūrinčiųjų retsykais tokių yra pastebimai daugiau – 42,4 proc. Kalbant apie visuomeninio transliuotojo žiūrovus, tarp nuolatinių šios medijos vartotojų šiam teiginiui visiškai ar iš dalies pritaria 40,9 proc., o tarp tų, kurie šia medija naudojasi retsykais, tokių yra 52 proc. Rezultatas gana panašus ir kalbant apie komercines

medijas – tarp reguliarių vartotojų visiškai ar iš dalies teiginiui apie farmacininkų sąmokslą bendrai pritaria 43,4 proc. apklaustųjų, o tarp tų, kurie naudojasi šiomis medijomis kartas nuo karto, – 53,3 proc.

Alternatyvių medijų gerbėjai demonstruoja didesnę polinkį tikėti ir kitomis sąmokslu teorijomis bei Kremliaus propagandos naratyvais. Pavyzdžiui, Lietuvoje didžioji dalis visuomenės pritaria teiginiui, jog atsakomybė už karą Ukrainoje tenka ją užpuolusiai Rusijai (taip mano 78,8 proc. apklaustųjų). Kremliaus propagandos teiginius [7], kad dėl karo kalta pati Ukraina ar kad Vakarai provokavo Rusiją karui, palaiko atitinkamai tik 2,8 proc. ir 6,8 proc. apklaustųjų. Vis dėlto nesunku pastebėti, jog tarp jų daugiausia yra būtent alternatyvių medijų gerbėjų. Tarp reguliarių vartojančiųjų alternatyvių medijų informaciją 10,1 proc. priskiria kaltę Ukrainai, o 16,4 proc. – Vakarams. Tarp tų, kurie naudojasi šių medijų informacija retsykais, Ukrainą kaltina 2,8 proc., o Vakarus – 11 proc. Tarp kitų medijų vartotojų tokių pozicijų laikosi kur kas mažiau žmonių (2–5 proc.).

Iškalbingi yra ir duomenys apie pritarimą arba nepritarimą teiginiui, jog visuotinio atšilimo problema yra netikra, išgalvota. Vėlgi Lietuvoje tai, kad visuotinio atšilimo problema yra išgalvota, mano gan nedidelis skaičius žmonių. Šį teiginį palaiko 5,2 proc. apklaustųjų, o greičiau palaiko nei nepalaiko – 11,8 proc. Tų, kurie mano, jog ši problema – reali, ar yra linkę taip manyti, atitinkamai buvo 36,7 proc. ir 31,8 proc. Užtat aiški poliarizacija šiuo klausimu matyti žiūrint per medijų vartojimo prizmę. Tarp reguliarių LRT žiūrovų visuotinį klimato atšilimą yra linkę neigti bendrai 11,3 proc. nuolatinių žiūrovų ir 15,6 proc. tų, kurie šį kanalą žiūri (ar naudojasi kitomis LRT paslaugomis) kartas nuo karto. Komercinių medijų vartotojų rezultatai yra atitinkamai 10,1 proc. (reguliarūs vartotojai) ir 17 proc. (tie, kurie šias medijas vartoja kartas nuo karto). Lojalūs „Laisvės TV“ žiūrovai klimato atšilimo problemą vertina rimtai. Tik 5,2 proc. jų mano, kad tai yra apgavystė. Tie, kurie žiūri „Laisvės TV“ retsykais, yra skeptiškesni – 14,8 proc. jų mano ar greičiau pritaria teiginiui, jog visuotinis klimato atšilimas yra išgalvota problema.

Išvardytų medijų vartotojų rezultatai iš esmės yra panašūs, o alternatyvių medijų vartotojai demonstruoja aiškų polinkį labiau tikėti, jog klimato atšilimas yra išgalvotas. 39,6 proc. nuolatinių alternatyvių medijų vartotojų mano, kad teiginiai apie klimato atšilimą tikrai ar greičiausiai yra apgavystė. Tarp tų, kurie vartoja alternatyvių medijų informaciją retsykais, tokių yra 21,2 proc.

Požiūris į žmogaus teises

Žmogaus teisių ir laisvių vertinimas yra dar vienas svarbus indikatorius, leidžiantis kalbėti apie Lietuvos medijų vartotojų poliarizaciją. Kaip vienas pagrindinių aspektų buvo pasirinktas LGBTQ bendruomenės teisių vertinimas, kuris, kaip galima pamatyti, vis dar yra gana nevienareikšmiškas kalbant apie Lietuvos visuomenės nuostatas. Bendri rezultatai rodo, kad tik 7,6 proc. visiškai sutinka, o dar 14,1 proc. greičiau sutinka nei nesutinka su teiginiu, jog LGBTQ bendruomenės teisės (pvz., teisė tuoktis) turi būti užtikrinamos. Su tuo visiškai nesutinka 39,4 proc. apklaustųjų, o greičiau nesutinka nei sutinka 20,3 proc.

Pastebimas ir stiprus neigiamas požiūris į LGBTQ bendruomenę apskritai. Su teiginiu, jog „lygios teisės gėjams ir transseksualams yra nemoralai ir dekadentiška ideologija“ visiškai sutinka 25,9 proc. apklaustųjų, o greičiau sutinka nei nesutinka 22,3 proc. Tik 16,3 proc. visiškai nesutinka su šiuo teiginiu, o greičiau nesutinka nei sutinka 16,3 proc. Gana didelis procentas apklaustųjų (21,3 proc.) apskritai vengė atsakyti į šį klausimą (neturėjo nuomonės).

Šiuo atveju medijų vartojimo dažnis koreliuoja ir su požiūriu į LGBTQ bendruomenę. Nuolatinį LRT žiūrovų ir tų, kurie šios medijos informaciją vartoja kartas nuo karto, požiūris yra artimas rodiklių vidurkiui. LGBTQ bendruomenės narių teisei sudaryti santuoką nepitaria 60,2 proc. nuolatinį LRT žiūrovų ir 55,2 proc. tų, kurie įsijungia į šią mediją kartas nuo karto.

Gana panašūs rezultatai yra ir tarp komercinių medijų vartotojų, nors jie atrodo kiek liberalesni šiuo klausimu. Nepritarimą LGBTQ bendruomenės narių santuokoms reiškia 53,1 proc. nuolatinį komercinių medijų vartotojų ir 59,1 proc. tų, kurie aplanko šias medijas retsykiais.

Esminis skirtumas pastebimas kalbant apie alternatyvių medijų vartotojus – tiek „Laisvės TV“, tiek marginalių žiniasklaidos priemonių. „Laisvės TV“ žiūrovų požiūris yra kur kas liberalesnis – nepitarimą LGBTQ bendruomenės narių teisei sudaryti santuoką išsakė 33,2 proc. šios medijos nuolatinį žiūrovų ir 52,5 proc. tų vartotojų, kurie žiūri „Laisvės TV“ retsykiais (šiuo atveju vidurkis artimas LRT ir komercinių medijų vartotojų vidurkiui). O šią teisę bendrai palaiko (ar greičiau palaiko) 48,3 proc. nuolatinį „Laisvės TV“ žiūrovų.

Alternatyvių (marginalių) medijų vartotojų pozicija dėl LGBTQ bendruomenės atstovų santuokų yra aiškiai kritiška. Idėjai suteikti šią teisę nepitaria 68,2 proc. nuolatinį tokių medijų vartotojų ir 72,7 proc. tų, kurie tokių medijų turinį vartoja tik kai kada.

Atitinkamai ir pačią LGBTQ bendruomenę „laiko amoralia“ 52,7 proc. nuolatinį LRT žiūrovų ir 42,3 proc. tų, kurie vartoja šios medijos informaciją kartas nuo karto. Komercinių medijų vartotojai demonstruoja panašų požiūrį – 45,5 proc. nuolatinį šios rūšies medijų vartotojų nepitaria lygioms teisėms LGBTQ bendruomenei ir smerkia jų „ideologiją“ (tokios pozicijos laikosi ir 45,6 proc. tų, kurie retsykiais aplanko šias medijas).

Reikšmingus skirtumus vėl demonstruoja „Laisvės TV“ žiūrovai ir alternatyvių medijų vartotojai. Lygioms LGBTQ bendruomenės narių teisėms nepitaria ir nemoralia jų „ideologiją“ laiko 34,4 proc. „Laisvės TV“ nuolatinį žiūrovų ir 44,6 proc. nenuolatinį žiūrovų. Visgi 50,4 proc. nuolatinį „Laisvės TV“ žiūrovų toks požiūris yra nepriimtinas.

Alternatyvių medijų vartotojai kaip tik priešingai – stipriai laikosi nuostatų, kad LGBTQ bendruomenė „yra amorali“ ir kad jos nariams neturi būti suteikiamos lygios teisės. Tokiai nuostatai pritaria (ar greičiau pritaria nei nepitaria) 72,7 proc. ištikimų alternatyvių medijų vartotojų ir 69 proc. tų, kurie šių medijų informaciją vartoja retsykiais.

Pasitikėjimas valdžios institucijomis ir valstybe

Galiausiai itin svarbiu indikatoriumi tampa ir požiūris į valdžios institucijas. Pastebima, kad Lietuvos visuomenė pasižymi gana kritišku šių institucijų vertinimu. Apžvelgiant bendrus rodiklius, galima pamatyti, jog vyriausybė iš esmės pasitiki (ar greičiau pasitiki) 35,1 proc. apklaustųjų, o nepasitikėjimą reiškia 57,1 proc. Parlamento pozicijos šiuo požiūriu yra dar silpnesnės – pasitikėjimą Seimu nurodė tik 0,7 proc. apklaustųjų, dar 23 proc. teigė greičiau pasitikintys nei nepasitikintys (t. y. bendrai – 23,7 proc.), o nepasitikėjimą (ar greičiau nepasitikėjimą) apibendrintai nurodė 69,4 proc. apklaustųjų.

Pozityviau vertinamos tik prezidento institucija ir Lietuvos kariuomenė. Prezidentu greičiau pasitiki nei nepasitiki 68,1 proc. apklaustųjų (nepasitiki – 22,8 proc.). Pasitikėjimą kariuomene išreiškė 71,1 proc. apklaustųjų (nepasitiki 21,2 proc.).

Pasiskirstymas pagal medijų vartotojų grupes ir vėl atspindi gana įdomius rezultatus. Tarp nuolatinų LRT žiūrovų vyriausybę pasitiki (ar greičiau pasitiki) 50,3 proc. (tarp tų, kurie šios medijos informaciją vartoja retsykiškai, – tik 30 proc.). Tarp nuolatinų komercinių medijų vartotojų pasitikėjimą vyriausybę išsakė 40,8 proc. apklaustųjų (ir 32,5 proc. nereguliarių šių medijų vartotojų).

Nuolatiniai „Laisvės TV“ žiūrovai demonstruoja gana aukštą pasitikėjimą vyriausybę – 61,8 proc. pasitiki arba greičiau pasitiki šia valdžios institucija (tarp nereguliarių šios medijos žiūrovų pasitikėjimą išreiškė 41,8 proc. apklaustųjų). Užtat apie tai, kad greičiau pasitiki nei nepasitiki vyriausybę, pareiškė vos 22,3 proc. reguliarių alternatyvių medijų vartotojų (tarp nereguliarių vartotojų pasitikėjimas kiek aukštesnis – 28,5 proc.). Atitinkamai vyriausybę nepasitiki 66,8 proc. reguliarių alternatyvių medijų vartotojų ir 62,9 proc. tų, kurie vartoja šių medijų informaciją nereguliariai.

Seimu pasitiki 31,8 proc. nuolatinų LRT žiūrovų (ir 20 proc. nenuolatinų). Kalbant apie komercines medijas, pasitikėjimą Lietuvos parlamentu išreiškė 28,5 proc. nuolatinų vartotojų ir 22,7 proc. tų, kurie šių medijų turinį vartoja nereguliariai. Didesnį pasitikėjimo procentą rodė lojalūs „Laisvės TV“ žiūrovai – 35,5 proc. teigė pasitikintys arba greičiau pasitikintys nei nepasitikintys parlamentu (tarp nenuolatinų šio kanalo žiūrovų – 28,4 proc.).

Alternatyvių medijų vartotojai nusiteikę kritiškiausiai – parlamentu greičiau pasitiki nei nepasitiki 22,4 proc. šių medijų nuolatinų vartotojų, o iš tų, kurie šias medijas aplanko retsykiškai, pasitiki arba greičiau pasitiki 23 proc.

Galima pastebėti, kad, skirtingai nuo vyriausybės ir Seimo, prezidento instituciją pozityviai vertina visų medijų grupių auditorijos. Sudėjus rezultatus tų, kurie pasitiki arba greičiau pasitiki nei nepasitiki, galima teigti, kad pozityvų požiūrį į prezidentą demonstruoja 75,2 proc. nuolatinų LRT žiūrovų (66,9 proc. nenuolatinų), 72,8 proc. nuolatinų komercinių medijų vartotojų (66 proc. nenuolatinų), 68,1 proc. nuolatinų „Laisvės TV“ žiūrovų (70,3 proc. nenuolatinų) ir 65 proc. nuolatinų alternatyvių medijų turinio vartotojų (70,3 proc. nenuolatinų).

Galiausiai Lietuvos kariuomene gana stipriai pasitiki visų nagrinėtų medijų grupių vartotojai. Žiūrint į pasiskirstymą, kariuomene visiškai (ar greičiau pasitiki nei nepasitiki) 80,8 proc. nuolatinų LRT žiūrovų (nenuolatinų – 74,1 proc.), 82,3 proc. ištikimų komercinių medijų vartotojų (tų, kurie vartoja jų turinį retsykiškai, – 71,2 proc.), 85,6 proc. nuolatinų „Laisvės TV“ žiūrovų (nenuolatinų – 77,1 proc.), taip pat 68,2 proc. nuolatinų alternatyvių medijų vartotojų (tų, kurie vartoja jų turinį retsykiškai, – 66,2 proc.).

Išvados

Prieš pateikiant išvadas, reikėtų akcentuoti kelis svarbius aspektus. Visų pirma pažymėtina, kad medijų grupių vartotojai nėra izoliuoti. Reikėtų turėti omenyje, kad vienas ir tas pats žmogus gali priklausyti iš karto kelioms medijų vartotojų grupėms (pavyzdžiui, reguliariai vartoti LRT ir komercinių medijų turinį ir retsykiškai žiūrėti „Laisvės TV“).

Taip pat, pastebint akivaizdžią koreliaciją tarp medijų vartojimo įpročių ir tam tikrų vertybinių bei politinių nuostatų, sunku pasakyti, kas šioje koreliacijoje yra pirminis elementas. Tai prilygtų bandymui atsakyti į gerai žinomą vištos ir kiaušinio pirmumo dilemą. Belieka daryti prielaidą, jog žmonės pirmiausia pasirenka medijas pagal savo vidinius įsitikinimus, o vėliau atitinkamos pasirinktos medijos tuos įsitikinimus puoselėja ir stiprina.

Apskritai laisva ir patikima žiniasklaida yra būtinas sėkmingo demokratijos funkcionavimo elementas. Tyrimo rezultatai, rodantys, jog pagrindine šalies žiniasklaida pasitiki tik pusė Lietuvos gyventojų, turi būti vertinami kaip tam tikras pavojaus signalas. Viena vertus, tai rodo vieno iš Lietuvos demokratijos ramsčių silpnumą. Kita vertus, darant prielaidą, jog tie, kas nepasitiki šalies žiniasklaida, potencialiai dairosi medijų alternatyvų, didėja ir pavojus (potencialiai kalbama apie pusę šalies gyventojų), kad jų dėmesį gali patraukti masinės informavimo priemonės, skleidžiančios „alternatyvius“ naratyvus, įskaitant propagandą ir dezinformaciją, sąmokslų teorijas ir pan.

Kita vertus, tyrimas parodė, jog skirtingų (taip pat marginalių) medijų informacijos vartojimas netampa kritinio Lietuvos visuomenės skilimo prielaida. Tarp skirtingų žiniasklaidos grupių auditorijų pastebimas stiprus pozityvus požiūris į Europos Sąjungą ir NATO. Žinoma, tai gali lemti ir aktualią geopolitinę

situacija bei suvokimas, jog glaudus ryšys su euroatlantinėmis struktūromis, kurioms priklauso ir Lietuva, potencialiai stiprina šalies saugumą.

Kitais klausimais skirtingų medijų auditorijų poliarizacija yra kiek akivaizdesnė. Tyrimas parodė, jog pagrindinių žiniasklaidos priemonių (LRT ir populiarios komercinės žiniasklaidos) auditorijų nuostatos yra gana panašios. Reikšmingesnį skirtumą galima pastebėti tarp specifinių (vienaip ar kitaip alternatyvių) medijų informacijos vartotojų. „Laisvės TV“ žiū-

rovai (ypač jos nuolatinė auditorija) yra liberalesni, turi aiškesnes ir stipresnes nuostatas dėl žmogaus teisių (požiūris į LGBTQ bendruomenės teises) ir yra pastebimai atsparesni propagandos naratyvams ir sąmokslo teorijoms.

O alternatyvių (marginalių) medijų gerbėjai demonstruoja didesnę nepasitikėjimą valdžios institucijomis, yra mažiau atsparūs propagandai ir linkę gerokai labiau tikėti sąmokslo teorijomis nei kitų medijų auditorijų atstovai.

Nuorodos

1. Tyrimas atliktas GLOBSEC užsakymu 2022 m. kovo 18 d. – 2023 m. kovo 26 d., apklausta 1000 respondentų.
2. <https://apie.lrt.lt/lrt/visuomeninis-transliuotojas/misija>
3. gemiusAudience: rugpjūčio mėnesio apžvalga (2023 m. rugsėjo 4 d.). *Gemius*, prieiga internetu: <https://www.gemius.lt/interneto-ziniasklaidos-naujienos/gemiusaudience-rugpjucio-menesio-apzvalga-6990.html>
4. Lankauskaitė, V., Liubinienė, V. (2018). A shift from “Me” to “We” in social media. *Digital Age in Semiotics and Communication*, Vol. 1, Issue 1, p. 58. Prieiga internetu: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/61588021/2018_DigitASC_0120191223-103626-1w57r1p-libre.pdf?1577102645=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DDigital_Age_in_Semiotics_and_Communicati.pdf&Expires=1695320937&Signature=KN-r4ilqwf0zNmQHphpOMk6se2WrrrGoNRNFyun0HyKWpGC6oIMefJIAXfoj-4pmZ0JmBT4R3teGNq0ZuKN-0ZuA~JY1zROtl~BHS49HaSn1R0sSa049jY5NASmsylaLDzlqZKq-KN0Hrpt8S3DFNQb3KJ0wojGiyJSghHo-oEaAWeRqYok0Sr5qTtMUz~EcWDL-j5111aXpQR6kLhkCdW7AkNicJKt5jiSJCcWbsofj-G6CrCg~1vRL~SJhD-9b6h4dsP7biiOWFqZUozn2bhG8e4Lf-dijxBV1xf63nFuPiC0Kua1MMBTsaELi09v2BM30BMUTsuQE5uocZ5eA-CbAeaQ_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA#page=53
5. <https://laisves.tv/>
6. *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas* (2016). Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas, Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, p. 32. Prieiga internetu: <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2017/03/bendras-2015-gresmiu-vertinimas.pdf>
7. Plačiau apie atitinkamus Kremliaus propagandos ir dezinformacijos naratyvus: *Twelve myths about Russia's war in Ukraine exposed* (2023 m. vasario 20 d.). EU vs DISINFO. Prieiga internetu: <https://euvsdisinfo.eu/twelve-myths-about-russias-war-in-ukraine-exposed/>